

הדף היומי

עלון יומי ללומדי הדף היומי יו"ל ע"י "מדרשית הדף היומי פ"ח"

!!! מקום זה מיועד להנצחה !!!

מסכת מכות - דף ז

עיונים על הדף

חבית מלאה "מים" או "יין", ודין השקה בטהרת כלים בשבת ויו"ט.

בדברי רב יהודה אמר רב, גירסת רש"י שמדובר בחבית מלאה מים שנפלה לים, וא"כ יש עתה מים שאובים הנמצאים בים, והטובל שירד לטבול בתוך המים שנפלו מהחבית טובל במים שאובים וא"כ אין לו טהרה, כאמור מחמת שמי הים נשארים במקומם.

ותוס' (ד"ה אמר רב יהודה) תמחו תמיהה רבה איך יתכן דבר כזה, הרי כך הוא דין השקה במקווה שמים שאובים נעשים מחוברים לטהרה מחמת דין השקה, א"כ נהי שמי הים לא זזים והמים שאובים עומדים במקומם, אבל הם מושקים למי הים, והביאו תוס' ראה מטהרת כלי ביו"ט, שמחמת תיקון מנא אסור לטבול כלים, אבל ע"י שאיבת המים מותר, ותמחו תוס' איך המים שבתוך הכלי יוכלו לטהרו הרי הם שאובים והם אינם מעורבים במי המקווה ובהכרח טהרתו מחמת דין השקה. א"כ ה"ה בדברי רב יהודה אם היה בחבית מים, יש השקה למי הים וניתן לטבול בשאובים שהוכשרו.

אלא גרסו תוס' בסוגיית הש"ס "חבית מלאה יין", והיות ומי הים לא זזים והיין עומד במקומו, א"כ לא טבל במים אלא ביין ואיסורו במקומו ניכר. אבל בנהר שהמים לא עומדים מתערב היין במים מיד ולא ניכר ועלתה לו טבילה. ומעמידים תוס' שמדובר ביין שלא ניכר אם התערב במים או לא, אבל אם מדובר ביין אדום ניתן לבדוק אם התערבו במי הים או לא.

בדברי התוס' הנזכרים שציינו לגמ' בביצה, שיש היתר לטבול כלי ביו"ט באופן שהוא שואב ע"י הכלי, ואמנם יש מגע של מים שאובים בתוך הכלי, אבל מחמת דיני השקה הכלי מותר. נשאלה שאלה ביו"ט של שבועות, אדם רכש כלי הגשה בערב יו"ט לצורך מאכלי החלב הנהוגים לאכלם בחג מתן תורה, ולאחר התקדש החג נזכר שלא טבל את הכלי, מה יעשה.

עיקר הכיוון לשאלה זו, הסוגיא שתוס' ציינו בביצה, וכדרכנו בטור זה לא באנו לפסוק הלכה אלא ללמוד את הציונים והמובאות.

נחלקו בגמ' בביצה יח, ב רבי ורבנן בטהרת כלי על גבי מימיו, לרבנן מותר, לרבי אסור. בסיבת האיסור לטבול כלי בצורת טבילה (לא שאיבת מים, בדרך של שאיבה ע"י ברש"י שם ד"ה דלי) בשבת או ביו"ט, לאורך דף יח שם נאמרו כמה וכמה טעמים, ויש בהם נפק"ח כפי שיבאר להלן. לדעת רבה, שמא יטלטלו ד' אמות ברה"ר. לרב יוסף, משום כלים שיש בהם סחיטה, גזרו לא לטבול את כל הכלים. לרב ביבי, אם תתיר לטבול כלים בשבת ישהה כלים כדי לטובלם בשבת. לרבה, נראה כמתקן כלי.

שם בעיקר הסוגיא בהבדל בין דרך שאיבת מים לטבילת הכלי להדיא, ציין רש"י את טעם האיסור שנראה כמתקן מנא, והלא דבר הוא שציינו רש"י רק את טעמו של רבא.

המחבר פסק בהלכות שבת (ס' שכג סעיף ז) שמותר לטבול כלים חדשים בשבת. ויש אוסרים. והרמ"א היתר לטבול בדרך של שאיבת מים. מביאר הביאור הלכה (שם ד"ה מותר) את המחלוקת בדברי המחבר להלכה. הרי"ף, הביא רק את הטעם של רב יוסף, משום סחיטה. ואת טעמו של רב ביבי, שמא ישהה כלים. א"כ לב' טעמים אלו, נוקט הבה"ל, אין איסור לטבול כלי חדש. טעם של שמא יסחוטו, לא מצוי כלי חדש שיהיה בו איסור סחיטה. וכן שמא ישהה כלים, לא מצוי בכלי חדש. לכן לדעת הרי"ף, מותר לטבול כלים חדשים בשבת. אולם לדעת הרא"ש, שהביא את הטעמים של רבה, משום שמא יטלטל ד' אמות. וטעמו של רבא, שנראה כמתקן, שייך אף בכלי חדש.

אומר הביאור הלכה, שאמנם הפרי מגדים, נשאר בצ"ע על דברי המחבר, שהתיר לטבול כלים בשבת וביו"ט, ומסתימת דבריו מבואר שאף כלי העשוי מתכת מותר לטבול. ודבר זה צ"ע, שהרי כלי מתכת, טבילתו היא מדין תורה. וא"כ בודאי שיש איסור של מתקן מנא.

מחדש הביאור הלכה, היות ואף אם ישתמש בכלי בלא טבילה, אין המאכל נאסר. והגדרת הטבילה בטבילת כלי חדש, אינה להסיר טומאה, אלא היות ויצא הכלי מרשות העכו"ם, הצריכה תורה טבילה, להכניס את הכלי לקדושת ישראל, א"כ זה אינו בכלל מתקן מנא.

ויסודו של הביאור הלכה שטבילת כלי אינה להוציא מטומאה אלא להעלות בקדושה. ולכן לא מוגדר כמתקן מנא. מצאנו אף בדברי הרשב"א ביבמות (מ, ב) לגבי צורת הגירות בתו"ד כתב הרשב"א שהגעלת כלי, זה להוציא את הכלי מגיעולי העכו"ם. אולם טבילת כלי זה להכניסו בקדושת ישראל.

ואמנם הבה"ל לא ביאר את דברי רש"י, אולם לאור דבריו שלדעת הרי"ף אין חשש לטבול כלי חדש. ולדעת הרא"ש, יש חשש מחמת שהרא"ש הביא את ב' הטעמים של שמא יעביר ד' אמות ברה"ר וכן את הטעם של מתקן מנא. אולם, בדברי רש"י שהזכיר רק את הטעם של מתקן מנא, וטעם זה כתב הבה"ל, שלא מעכב אותו מלטבול בשבת, אף בטבילה דאורייתא. והטבילה היא לא תיקון, אלא הוספת מעלה. א"כ לפי דעת רש"י נראה, שהיה מותר לטבול כלי חדש בשבת.

אמנם הרב המגיד (פ"ד מהלכות יו"ט סוף הלכה יח) נקט שכל הכלים שנקנים מהגוי, היות ואינם ראויים לשימוש, יש בהם מחזי כמתקן ויש לאסור לכו"ע לטבול אותם ביו"ט או בשבת. (ונראה שפוסק אפילו בכלים שחיובם בטבילה מדברי סופרים.)

האם מברכים על טבילה בשבת?

לאחר שהביא המחבר ב' דעות האם מותר לטבול כלי חדש בשבת. אומר הרמ"א (ס' שכג סעיף ז) "אם הוא כלי שראוי למלות בו מים ימלאנו מים מן המקוה ועלתה לו טבילה". עכ"ל. לכאורה פסק זה של הרמ"א, עולה מדברי הסוגיא בהיתר של שאיבת מים בדלי טמא, וע"י שאיבת המים נטהר הדלי. וכך פסק ההגהות מיימוני (פכ"ג מהלכות שבת אות ה) בשם רבינו פרץ שמותר לטבול כלי ע"י הערמה והביא את הנמ' אצלנו לגבי שאיבת מים.

ומעתה יש להתבונן בדברי הרמ"א, איזה איסור יש לדבריו לטבול כלי בשבת. אם היתר הרמ"א לטבול את הכלי בדרך של שאיבת מים, כלומר, שהסיבה לאסור זה מחזי כמתקן כלי. וכאשר טובל בצורה של שאיבה, אין לאסור מצד דומה למתקן כלי. שהרואה אומר לשאוב מים הוא צריך. מאחר וכך, אומר המ"ב (סק"ו) בשם המגן אברהם, א"כ, שלא יברך על טבילה זו. שהרי אם מברך מוכח שלא שואב מים, אלא טובל כלים.

שואל הישועות יעקב שהדבר הוא תימה, שהרי נדה טובלת בשבת. ולא אסרו את הטבילה משום שאין חשש של מתקן, משום שנראה כמיקר. ולא מצאנו בשום מקום שאמרו לה, שלא תברך על הטבילה מחמת הסברא הנזכרת, שאם מברך על הטבילה נראה כמתקן. אומר הישועות יעקב, בטבילת כלים מברך קודם הטבילה, א"כ נראה כמתקן. אולם בנדה היות והמנהג לברך אחר הטבילה (תוס' יבמות מו, ב ועוד) א"כ לא נראה בעת הטבילה שבא לתקן אלא להתקנן.

והבה"ל (שכג סעיף ז ד"ה ימלאנו) תמה על דבריו, שכל דבריו של הישועות יעקב הם מדברי הרמ"א, אולם המחבר פסק כסתומת רוב הראשונים שרק בטבילת גר מברך אחר טבילתו, משום שקודם הטבילה הוא גוי ולא יכול לברך. אולם בטבילת נדה, מברכת קודם הטבילה. ולא מצאנו שחששו שלא תברך על טבילה לביל שבת.

אומר הבה"ל שנראה לו למעשה שכן יברך גם על טבילת כלי ובודאי שאשה תברך בטבילתה, משום שבעצם הטבילה אין ראה שמתקן. ולמעשה, נשאר בצ"ע משום שמוכח בתוס' ובתשב"ץ שפסקו כמגן אברהם שלא לברך על טבילת כלי.

סיכום הדף

נושא: שינוי מראה במקווה. לוקה ומשלם. לאו שאין בו מעשה. לא תענה.

כאמור ביאר רבא בדת רב, שג' לוגים שמעורבים ביין אינם פוסלים את המקווה, אבל מי צבע פוסלים מחמת שהגדרתם מים שאובים. **לדעת רבי חייא** אף מים מעורבים ביין פוסלים את המקווה. **ותלו במחלוקת רבי יוחנן בן גוריון ורבנן**, אם נפל למקווה ג' לוגים שיש בהם מעט פחות מ' מים, **ועוד** מעט יין להשלים לג' לוגים, לא פוסל את המקווה שאין כאן ג' לוגים במל. **וכן** חלב באופן זה לא פוסל את המקווה. **לדעת רבי יוחנן בן גוריון** דנים לפי המראה ובמחלבי יומה המקווה פסול. **א"כ רב** שלא יאמר פסול ליה כרו"ח בן גוריון. **אמנם ר"פ** הסתפק בדברי רב האם דיבר על ג' לוגים שהושלמו ע"י יין, או שהיו ג' לוגים מים מלאים ובנוסף היה מעט יין וא"כ שיטת רב אף כרבנן, **שהרי לכו"ע** אין פסול של ג' שרב שאובים שהמראה שלהם כיון. **ואמר אביי לרב יוסף** שאמרו להם בשם רב יהודה שרב שאובי **לדברי רבא** ולא הזכיר בתחילת דבר שהג' לוגים היו חסרים משהו.

אמר רב יהודה בשם רב, אם נפלה חבית מלאה מים שאובים בים הגדול (כתבנו כאן ע"פ רש"י ועי' בעיונים על הדף לדעת התוס'), **ונטבל** אדם לא עלתה לו טבילה שחוששים לג' שאובים במקום אחד, **וכ"ז** חווקא בים הגדול שהמים לא זזים, **אבל** בנהר לא שחוששים. **וכן** מבואר בבבביתא, **חבית של יין** שנפלה לים הגדול, הטובל לא נטהר שחוששים לג' לוגים שאובים במקום אחד, **וכן ככר** של תרומה שנפל ביין חוששים שנטמא מהאדם שטימא את היין, והיין מטמא את הככר. **וחידוש הככר**, שהיה מקום לומר שיש להעמיד את האדם בחזקתו שטמא, ואת הככר בחזקתה שהוא טהור.

העידו על חוב ונמצאו זוממים, לר"מ לוקים מצד "לא תענה" ומשלמים מצד "כאשר זמם" ולא אומרים קים ליה בדרבה מיניה משום שיש כאן ב' חייבים שונים. **לדעת רבנן** משלם, ואינו לוקה.

ביאר עולא, שיטת רבי מאיר **כדעת ר"ע**, חוב עדים זוממים מוגדר כקנס. **ולמד** ממוציא שם רע, שלוקה ומשלם. **לדעת רבנן** "כדי רשעתו" לוקה על רשעה אחת ולא על ב'.

יש שלמדו את דברי עולא בלימוד ממוציא שם רע לגבי דין נותר, **לדעת רבי יהודה**, אמרה תורה מצוות שריפת הנותר לאחר הלא תעשה שלא להותיר, כדי לתקן לעשה, ומוגדר כלאו הניתן לתיקון ע"י עשה שאין בו מלקות. **לדעת ר"ע** הסיבה שאין מלקות היות ואין בו מעשה. **מבואר שרבי יהודה** סבר שלא שאין בו מלקות לוקין עליו, **המקור לעולא** ממוציא שם רע. והיות ומוציא שם רע יש בו חומרה שהוא לוקה ומשלם, **ביאר ר"ל** יש כמה הצד מעדים זוממים שאין בהם מעשה ולוקים עליהם, **ואמנם** הם צריכים התראה, אבל במוציא שם רע אין התראה. **ואמנם לשיטת ר"ע** עדים זוממים ומוציא שם רע, הגדרת חייבם קנס, **אבל רבי יהודה** חולק וסובר שעדים זוממים חייבם מונוי. **וסבר רבי יהודה** שניתן ללמוד לשאר מקומות שלאו שאין בו מעשה לוקים עליו למרות שבכל אחד לבד יש בו חומרה.

אם העידו שחייב מלקות והזממו, לר"מ לוקים פעמיים, מצד "כאשר זמם" ומצד "לא תענה", **לרבנן** לוקים פעם אחת. ו"לא תענה" למדו אזהרה. **ור"מ למד** אזהרה מ"הנהשארים ישמעו ויראו ולא יוסיפו עוד". **ורבנן למדו** מפסוק זה שצריכים הבי"ד להכריז על עונשם של העדים זוממים. **ולשיטת ר"מ** דין הכרזה לומדים מ"ישמעו ויראו".